

Institute
of Diplomacy
and Global Affairs

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ

"1915: Ο Εθνικός Διχασμός"

Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος

Το βιβλίο αποτελεί την **τελική** σύνθεση όσων έμαθα, ανακάλυψα, στοχάστηκα, δίδαξα και έγραψα επί σαράντα περίπου χρόνια για να ερμηνεύσω τον Εθνικό Διχασμό. Τον ερμηνεύω ως οιονεί θρησκευτικό «σχίσμα» χαρισματικής προέλευσης, δηλ. ως σύγκρουση δύο χαρισματικών ηγετών. Τον ερμηνεύω **κυρίως** ως κρίση στη διαδικασία εθνικής ολοκλήρωσης, δηλ. στη διαδικασία συγκρότησης ελληνικού εθνικού κράτους. Τον ερμηνεύω επίσης ως ταξική σύγκρουση. Τον ερμηνεύω, τέλος, **και** ως διαμάχη που απέκτησε τις διαστάσεις εμφυλίου πολέμου.

Με την ερμηνεία μου μπορεί βέβαια να **διαφωνήσει** κανείς. **Όχι** όμως με το πραγματολογικό υλικό που προσκομίζω και επικαλούμαι. Όσα γεγονότα αναφέρονται έχουν ελεγχθεί **σχολαστικά**. Το υπογραμμίζω, γιατί τα τελευταία χρόνια πληθαίνουν δυστυχώς οι **κραυγαλέες** ιστορικές ανακρίβειες στα βιβλία που κυκλοφορούν στην Ελλάδα, από **απίστευτη** προχειρότητα και έλλειψη ελέγχου.

Στο βιβλίο μου, το ζητούμενο είναι η κατανόηση, η εξήγηση, η ερμηνεία. **Όχι** η εξύμνηση, **ούτε** η καταγγελία. Μπορεί ίσως να δημιουργηθεί στον αναγνώστη η εντύπωση ότι το βιβλίο μου μεροληπτεί υπέρ του Ελευθερίου Βενιζέλου και σε βάρος των αντιπάλων του. Αυτό, όμως, προκύπτει από τα **ίδια τα πράγματα** – **όχι** από δική μου προκατάληψη. Τα **πράγματα** είναι εκείνα που «μεροληπτούν», όχι εγώ. Εντελώς αντικειμενικοί παράγοντες, σε πολλά επίπεδα, συνθέτουν μία εικόνα περισσότερο θετική για τη μία

πλευρά και περισσότερο αρνητική για την άλλη. Προσοχή: λέω «περισσότερο», όχι «τελείως».

Τέτοιος αντικειμενικός παράγοντας είναι πρώτα-πρώτα η ιστορική δικαίωση. Σε κάθε ιστορική σύγκρουση, **μία** μόνο πλευρά μπορεί εκ των υστέρων να θεωρηθεί ιστορικά δικαιωμένη. Μπορεί και **καμία, ποτέ** όμως **και** οι δύο. Στην περίπτωση του Εθνικού Διχασμού, **δεν** μπορεί να αμφισβητηθεί ότι δικαιώθηκε ο Βενιζέλος – τόσο στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής όσο και στο πεδίο της συνταγματικής νομιμότητας. Στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο νίκησε η **Αντάντ**, όπως είχε προβλέψει εκείνος. Και η Ελλάδα, έστω καθυστερημένα, βρέθηκε στο στρατόπεδο των νικητών χάρη στον Βενιζέλο. Αντίθετα, ηττήθηκε κατά κράτος η Γερμανία στην οποία προσδέθηκε ο βασιλιάς Κωνσταντίνος Α΄ συμπαρασύροντας γενικά τους Αντιβενιζελικούς. Στο συνταγματικό πεδίο, εξάλλου, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι ο Κωνσταντίνος παραβίασε τότε το πολίτευμα και εναντιώθηκε στη λαϊκή κυριαρχία. Όχι απλά με τη δεύτερη διάλυση της Βουλής, αλλά **γενικά** με τη δηλωμένη άρνησή του να ξαναδιορίσει πρωθυπουργό τον Βενιζέλο, **όσες** φορές κι αν κέρδιζε τις εκλογές. Στον Γάλλο πρεσβευτή είπε, μάλιστα, ότι θα **προτιμούσε** να διορίσει πρωθυπουργό έναν **«ρακοσυλλέκτη»** από τον δρόμο παρά τον Βενιζέλο!

Ένας άλλος αντικειμενικός παράγοντας είναι η **«ποιοτική»** διαφορά που συνήθως υπάρχει μεταξύ των δύο πλευρών μίας ιστορικής σύγκρουσης. Στην περίπτωση του Εθνικού Διχασμού, **μόνο** ο Βενιζελισμός έχει ρεαλιστικό όραμα και συγκροτημένο πρόγραμμα. Οι αντίπαλοί του **ούτε** έχουν ούτε θα **μπορούσαν** να έχουν κάτι αντίστοιχο, αφού αποτελούν απλό άθροισμα (αν όχι **συνονθύλευμα**) **ετερόκλητων** στοιχείων, με ελάχιστο κοινό παρονομαστή **μόνο** την αντίδραση στον Βενιζέλο.

Κατά συνέπεια, μολονότι και οι δύο πλευρές ασκούν ακατάσχετη προπαγάνδα, **ενιαίο, συγκροτημένο** και **συνεκτικό** πολιτικό λόγο αρθρώνει τελικά **μόνο** ο Βενιζελισμός. Αυτή η **δομική** διαφορά ύστερα προεκτείνεται και αναπαράγεται στην **ίδια** την ιστοριογραφία. Μοιραία υπερισχύει η **«Βενιζελική»** θεώρηση της σύγκρουσης. Αυτήν ακριβώς

επιδίωξε και πέτυχε να αποτυπώσει με τον εγκυρότερο και συνάμα συναρπαστικότερο τρόπο ο Γεώργιος Βεντήρης στο μνημειώδες έργο του *Η Ελλάς του 1910-1920*. Από την αντίθετη πλευρά, δεν υπάρχει **τίποτα** αντίστοιχο. Τίποτα. Υπάρχουν μόνο απολογητικές ή και ασιογραφικές μελέτες για τον Κωνσταντίνο, τον Γούναρη και άλλα πρόσωπα, αποσπασματικές και περιπτώσιολογικές κριτικές για τα λάθη και τα ολισθήματα του Βενιζέλου, καταγγελίες για τα εγκλήματα που έγιναν στο όνομά του... Αλλά αυτά **δεν** συγκροτούν μία **ολοκληρωμένη** εναλλακτική θεώρηση.

Τέλος, μία ακόμη αντικειμενική διαφορά προκύπτει από ορισμένα «**ηθικά**» χαρακτηριστικά, όταν αυτά τεκμηριώνονται πέρα από κάθε αμφιβολία. Είναι αδύνατο να **μην** προκαλέσει αρνητική αντίδραση η ανειλικρίνεια, η υποκρισία, η ασυνέπεια, η κενολογία, η ασυναρτησία, η πλαστογραφία. Στην περίπτωση του Εθνικού Διχασμού, οι δύο πλευρές δεν διαφέρουν μόνο ποσοτικά από τη σκοπιά αυτή. Διαφέρουν **ποιοτικά**.

Πολλοί μού λένε ότι το βιβλίο είναι επίκαιρο. Δεν είναι πάντα ξεκάθαρο τι ακριβώς εννοούν. Για όσους ενδιαφέρονται να αντλήσουν αναλογίες και διδάγματα από το παρελθόν, ασφαλώς δεν αρκούν οι συνηθισμένες κοινοτοπίες για τις καταστρεπτικές συνέπειες ενός εθνικού διχασμού. Χρειάζεται επίσης να προβληματιστούν για τους χαρισματικούς ηγέτες – ως αναγκαιότητα, αλλά και ως **κατάρρα**. Συχνά ακούγεται στην Ελλάδα η ευχή να εμφανιζόταν κάποιος «σωτήρας» σαν τον Βενιζέλο. Αλλά η χαρισματική ηγεσία **δεν** εμφανίζεται κατά παραγγελία. Επιπλέον, αξιώνει **απόλυτη** πίστη και **τυφλή** υπακοή. Συνεπάγεται μία εξουσία αυταρχική και ανεξέλεγκτη, ακόμη και όταν **διαθέτει** λαϊκή και κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Κατά συνέπεια, αργά ή γρήγορα, μπορεί να έχει **ακραίες** διχαστικές επιπτώσεις.

Εξάλλου, ο χαρισματικός ηγέτης απαιτεί πράγματα που συχνά **υπερβαίνουν** τις δυνάμεις των οπαδών του. Αυτό έλεγε ο Βενιζέλος όταν έχασε τις εκλογές του 1920.

*Δεν κακίζω το λαό, του ζήτησα θυσίες μεγαλύτερες από τις δυνάμεις του. **Εγώ** δεν υπολόγισα καλά τις δυνάμεις του, τον παρέσυρα σε έργο πολύ βαρύ. ...Και φέρω βαριά ευθύνη, γιατί, ενώ τώρα τρέχει τον κίνδυνο να χάσει τα κερδισμένα αποτελέσματα, οι θυσίες θα του μείνουν.*

Πιο πρόσφατα, ένας άλλος χαρισματικός ηγέτης – ο Κωνσταντίνος Καραμανλής – φέρεται ότι είπε για την ένταξη της χώρας στην ΕΕ ότι θα ρίξει τους Έλληνες στη θάλασσα και αυτοί θα μάθουν να κολυμπούν, θέλοντας και μη. Τι λέτε; Έμαθαν;

Μπορούν ακόμη να προβληματιστούν οι σημερινοί αναγνώστες για την αναγκαιότητα συμμάχων και συμμαχιών. Ειδικότερα, για τα **ολέθρια** αποτελέσματα που έχει η **παραγνώριση** αυτής της αναγκαιότητας, όπως αποτυπώθηκε τότε στη συνθηματολογία για την «μικράν αλλ' έντιμον Ελλάδα» και για την «αυτοτέλειά» της. Τα συνθήματα αλλάζουν, αλλά ο εθνικός «αυτισμός» ενδημεί.

Σχετικό είναι και το διαχρονικό ζήτημα της **αξιοπιστίας** της χώρας στις σχέσεις της με τους ξένους και προπαντός με τους συμμάχους της. Η αξιοπιστία αυτή μεγιστοποιήθηκε επί Βενιζέλου, που κατηγορήθηκε γι' αυτό ως «ξενόδουλος». Αντίθετα, ο Κωνσταντίνος και οι υποστηρικτές του κατάφεραν να χάσουν τελείως την αξιοπιστία τους με τις παραπλανητικές και παρελκυστικές διαπραγματεύσεις που έκαναν με την Αντάντ το 1915-17. Την αξιοπιστία αυτή πάσχισαν **μάταια** να αποκαταστήσουν το 1920-22, οδηγώντας τη χώρα στην καταστροφή.

Αξίζει, τέλος, να προβληματιστούμε και για ένα άλλο ζήτημα. Οι Έλληνες του 1920 ήσαν φτωχοί και λιτοδίαιτοι σε βαθμό που σήμερα είναι αδιανόητος. Είχαν πρόσφατα υποφέρει, πεινάσει και πεθάνει κατά χιλιάδες από την πείνα το 1916-17, όταν η Αντάντ είχε επιβάλει ναυτικό αποκλεισμό στην Ελλάδα του Κωνσταντίνου, υπολογίζοντας αβάσιμα ότι θα λύγιζε ο λαός του. Τότε ακριβώς διατυπώθηκε και το **άλλο** σύνθημα «Ψωμί, ελιά και Κώτσο βασιλιά», που σήμαινε ότι προτιμούμε να ζήσουμε με **στερήσεις**, αλλά με ανεξαρτησία και **αξιοπρέπεια**. (Όλα αυτά αναλύονται στο βιβλίο)

Αλλά οι σημερινοί Έλληνες; Ακόμη και εκείνοι που δηλώνουν ασυλλόγιστα ότι τάχα «δεν έχουν τίποτε να χάσουν»; Είναι έτοιμοι μήπως να ζήσουν μόνο με ψωμί και ελιά, όπως οι παππούδες τους και οι προπάπποι τους;

Πρέπει λοιπόν να **αποφεύγουμε** τις εύκολες και επιπόλαιες συγκρίσεις με το παρελθόν.